

Éveken át szerb könyvtáros vezette az újvidéki Magyar Tanszék könyvtárát

Könyvek, újságok, napilapunk bekötött példányainak „társaságában” rögzítettem a beszélgetésünket dr. Csáky Sörös Piroska egyetemi tanárral, könyv- és sajtótörténésszel. Szimbolikus helyszínen – nem véletlenül. A legszívesebben a Magyar Tanszék könyvtárában, egy kicsit „az ő könyveinek világában” tettem volna meg. De az időpont és a helyszín egyeztetésekor a javaslatomat „fájó szívvel” hátrította el, mondva: inkább a Matica Srpska könyvtárában dolgozik az utóbbi években... Ott nem érzi magát annyira idegennek, mint a Tanszék könyvtárában.

Erre magyarázatot kapunk annak kapcsán, amiért tulajdonképpen felkerestük, hogy kikérjük véleményét arról a méltatlan helyzetről, amelybe az újvidéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének könyvtára került 2014-ben: egy magyarul nem tudó szerb könyvtárost helyezett oda az egyetem vezetősége.

Csáky S. Piroska életrajzából néhány adatot említek: 1938. december 27-én született Óbecsén, itt fejezte be az általános iskolát és a gimnáziumot. Újvidéken, a Tanárképző Főiskolán, majd az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara (BTK) Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén diplomázott. Könyvtárosi szakvizsgát Belgrádban tett, a posztgraduális képzést Budapesten, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszékén folytatta, itt védte meg első doktori munkáját is. Az 1959-ben létrejött Magyar Tanszéken könyvtárosként kezdte meg pályafutását, a Tanszék könyvállományát (szinte a megalapításától, 1959-től) rendezte, 1960-tól pedig vezette, így őt tekinthetjük a könyvtár első könyvtárosának.

Hogyan emlékezik a kezdetekre?

– Ha jól emlékszem, 4185 könyv volt a leltárkönyvben. Régi igazság: oktatás könyvek nélkül

nem tud lebonyolódni, főleg nem a nyelv- és irodalomtanítás. A könyv alapvető az olvasás-, az írás-, a kifejezőkészség fejlesztéséhez. Megvallom, mikor a könyvtárba kerültem, nem tudtam, mit vállalok, de annyira megszerettem a könyvtári munkát, hogy az ideiglenesnek vélt pálya meghatározta életemet. Jóllehet eleinte arra gondoltam, hogy csak addig leszek könyvtáros, amíg lediplomázok. Sokan lenézik ezt a foglalkozást, főleg falun, a könyvtárosra úgy tekintenek, mint egy kiszolgálóra vagy kereskedőre. „Kérnek egy könyvet, kiadod, és ennyi.” Menet közben értettem meg, hogy mennyire összetett és felelősségteljes a könyvtáros munkája, ha értelemmel, szakmai hozzáértéssel bánik a könyvekkel és az olvasókkal. Nem az a néhány ezer könyv volt a gond, hanem hogy mi van bennük. Volt egy jó igazgatója akkoriban a BTK könyvtárának, aki sok mindenbe beavatott. A számbavétel, a katalógizálás mellett a tanácsára kezdtem szabad időmben beleolvasni a könyvekbe és memorizálni a tartalmukat. A Tanszéknek külön könyvtára volt, de szervezetileg a BTK könyvtárhoz tartozott, a szakmai utasítást is innen kaptuk. Tehát az alapvető dolgokat itt tanultam meg. Nyelvi szempontból viszont nem támaszkodhattam senkire. A központi könyvtárosok szerbek voltak, rájuk nem számíthattam.

Önképzéssel, az irodalom jobb megismerésével lassan kialakult a könyvtárunk. Fejből tudtam, hol állnak a könyvek, nem kellett igénybe venni a katalógust, ami kezdetben nem is volt, én hoztam létre. Innen eredt az a mondás is, amelyet az évfolyamtársaim terjesztettek, a későbbi hallgatóink pedig továbbadtak: „Van a Tanszéknek egy legendás könyvtárosa, akihez ha bemégy, és kérsz egy könyvet, tizzel jössz ki. Vagy ha nincs meg a keresett könyv, akkor sem távozol könyv nélkül.”

Tudni lehet-e, hogyan jutott a Magyar Tanszék a könyvekhez? Hogyan jöttek létre a kapcsolatok a külföldi egyetemekkel, könyvtárakkal, köztük az anyaországiakkal?

– A Tanszék könyveinek a magvát, a több mint 4000 kötetet az akkori kultúrszövetségtől – pontos nevére nem emlékszem – örököltük. Penavin tanárnő is sokat utazott világszerte, Magyarországon is gyakran megfordult, sok ismerőse volt a kultúrintézményekben, és mindig hozott könyveket. Az Országos Széchényi Könyvtárba is előre elvitte a Magyar Tanszék alakulásának hírért, és elmondta, hogy jó lenne, ha támogatni tudnák valamilyen formában. Csere címén érkeztek a könyvek. Mi keveset tudtunk küldeni a sokszorosan több ajándék kötet viszonzásául. Sokat jelentett, hogy személyesen fel tudtam venni a kapcsolatot a magyarországi és az itteni könyvtárakkal. Nagy dolognak számított, hogy Újvidéken – amely nem természetes közege a magyarság többségének – Magyar Tanszék nyílt. Mindenki azt hitte, hogy Szabadkán – a vajdasági magyarság természetes többségi közegében – lesz a magyar kisebbség kulturális központja. Valószínűleg, hogy ebben volt valami politika, hogy ide (Újvidékre) irányítsák, vagy hogy távol tartsák innen (Újvidéktől) a magyarságot. Hát nem sikerült, mert ide tömörült az értelmiség egy része, és hallgatóink száma is gyarapodott. Sokan jöttek látogatóba, tanárok, könyvtárosok, főleg Magyarországról, amit a mi tanáraink viszonztak is. Jelentős támogatást kaptunk az Országos Széchényi Könyvtártól, a Magyar Tudományos Akadémiától, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemtől, a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetemtől, a szegedi Tudományegyetemtől.

Az évek során számos hagyatékot ajándékoztak Tanszékünknek. Így került a könyvtárunkba B. Szabó György, Szirmai Károly, Sinkó Ervin, Löbl Árpád, Gál László és Penavin Olga hagyatéka. Amikor nyugdíjba vonultam, a könyvtárunknak mintegy 50 ezer kötete volt. A könyvállományt tudatosan gyarapítottuk. Begyűjtöttük vidékről is a könyveket azokból az intézményekből, amelyek megszűntek. Kiutaztunk Kikindára, és a volt magyar gimnázium könyveit felleltároztuk és elhoztuk. Számos értékes, ritkaságnak

számító kiadványhoz jutottunk. Pl. a Nyelvőr be-kötött példányaihoz, az első számtól az első világháborúig. Gyönyörűen megőrzött sorozat volt. Nagy meglepetést keltett az első Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok kiállításán, Adán, 1972-ben.

A Magyar Tanszék honlapja szerint a „Vajdaság legdinamikusabban növekvő és legtöbb magyar nyelvű kötettel rendelkező könyvtárába” (amelyet 2014. január 7-ig magyar anyanyelvű könyvtáros vezetett) szerb könyvtárost helyezett a Bölcsészettudományi Kar vezetősége. Hogyan élted meg ezt a tényt?

– Akkor úgy mondták, hogy a köztársasági minisztérium létszámstopra vonatkozó rendelete alapján nem szabad új munkaerőt felvenni. Ötvenöt évig magyar szakot végzett, magyar szakképzett könyvtáros vezette a könyvtárunkat. Ezt követően egy szerb nyelvű személyt helyezett a könyvtárba a kari vezetőség. Szorgalmaztam volna én is, hogy vegyék fel a fiatal, szakvizsgázott könyvtárost, aki szívvel-lélekkel, hozzáértéssel dolgozott a könyvtárunkban voluntórként, és éppen akkor járt le a munkaszerződése. De adminisztratív okokra hivatkozva, a létszámstop miatt nem állandósították a munkaviszonyát. Kár érte, egy jó könyvtárossal lett szegényebb a Tanszékünk. Nagyon fontos, hogy szakos legyen a könyvtáros, aki szereti az embereket, a könyveket és a munkáját is, aki tud segíteni a hallgatóknak.

A könyvtár az oktatás lelke és a kutatás színtere is. Ezt mindig kihangsúlyozom, még ebben az „okos” informatikai, internetes világban is. A könyvtár pedig elképzeltetlen jó, a könyveket ismerő könyvtáros nélkül. Mert, mondjuk, ha valaki téma szerint keres könyvet, a jó könyvtáros biztos tud neki segíteni.

A Tanszék könyvtárához visszatérve, az akkori vezetőség – a megjelent írások és a Magyar Tanszék honlapja szerint is – megpróbált megoldást keresni. Emlékeztetve, hogy az alapításkor (1959) a „Bölcsészettudományi Kar és a Tanszék vezetősége felismerte a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék Könyvtárának jelentőségét, mint a magyarságot építő és megőrző intézményét”. A létszámstoppal, az egyik szerb könyvtáros átirányításával

ez kérdőjeleződött meg. Az évek múlása azt is bizonyítja, hogy hiábavaló volt a Tanszék vezetőségének a próbálkozása, amelyhez megkapta az ombudsman, a Magyar Nemzeti Tanács támogatását, a BTK folyamodványával fordult a köztársasági minisztériumhoz, kérve a törvénnyel szembeni kivételezést a létszámstopra vonatkozóan. Az Újvidéki Egyetem dékánjának átadott beadványukban – amelyet aláírt a Tanszék valamennyi hallgatója, tanára és munkatársa – az akkreditált tanterv megvalósításának veszélyeztetésére figyelmeztettek. Az azóta elmúlt hat évben sem oldódott meg a könyvtár gondja.

– Szomorúan élem át ezt a helyzetet, hiszen a 45 szolgálati évem alatt a mindenem volt a könyvtár. Most odajutottam, hogy félek bekopogni, mert nem tudom, be tudok-e menni a könyvtárba, vagy ki van éppen ott. Még megtalálnám a könyvet, amit keresek, mert jobbra tudom, hol, melyik polcon van. De inkább nem megyek be. Valahogy idegennek érzem ott magam... Nagy szívfájdalmam az is, hogy a magyarul nem tudó szerb könyvtáros nyugdíjba vonulása után sem rendeződött megfelelően Tanszékünk könyvtárának helyzete. Amikor elkezdődött ez a sajnálatos procedúra, elővettem a könyvtárakról szóló törvényt, amelynek egyik alaptétele szerint az egyetemi könyvtárakban megfelelő szaktudású embernek kell dolgoznia. Nem mondja ki a törvény a nyelvet határozottan. De az, hogy egy más nyelvű, az adott könyvek nyelvét nem ismerő egyén vezesse a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék Könyvtárát, számomra elképzelhetetlen. El sem merném vállalni. Még a szláv nyelvek esetében talán megoldható lehet, de szerintem még ott sem. Esetleg, szükség esetén, ki tudja segíteni egymást egy-egy szláv nyelvű. De hogy a könyvtárban a magyar olvasót ki tudná segíteni magyarul nem beszélő, a magyar irodalmat nem ismerő személy, nem hinném. Az alapvető dolgok válhatnak kérdésessé: a katalogizálástól a tematikus feldolgozáson át az olvasó kiszolgálásáig. Ma sem értem, miért nem lehetett megoldani a magyar könyvtáros kérdését. A törvényt szerintem a magyar nyelv és irodalom szakkönyvtárára vonatkozóként is lehet értelmezni, tehát szakembernek kell ott dolgoznia (idetartozik a nyelvtu-

dás is). Ha nem is fogalmaz a törvény egyértelműen, mégis kimondja: *a könyvtáraknak megkülönböztetés nélkül kell szavatolniuk a polgárok számára az intellektuális munka fejlesztését, az alkotás lehetőségét, kiteljesülésük szabadságát mint az alapvető jogaik érvényesülésének szavatolását.* Elsősorban magyar szakosnak, magyar anyanyelvűnek vagy legalább magyarul jól tudó könyvtárosnak kellene a Tanszék könyvtárában dolgoznia. Ha megszüntetik a létszámstopot, talán ez is kivitelezhető lesz. De nagyon oda kell figyelni, nagyon résen kell lenni, nehogy valaki lecsapjon arra a munkahelyre.

Jelenleg, úgy tudom, két voluntőr magyar egyetemista dolgozik a könyvtárban. Már nagyon régóta nem járok be. Szívesebben megyek a Matica könyvtárába, leginkább a Tanszékünk könyvtára okozta szívfájdalmam miatt. Másrészt azért is, mert valahányszor be akartam menni a könyvtárunkba, éppen órát tartottak. Azelőtt pontosan tudni lehetett, hogy mikortól meddig vehető igénybe a könyvtár. A hallgatóknak lehet, hogy ez nem okoz különösebb gondot, de nekünk, idősebbeknek már igen. Ilyen feltételek mellett nem lehet kutatni.

A Maticába meg azért is megyek szívesen, mert ott dolgozik néhány valamikori diákom, akik kiválóan teljesítenek. Engem pedig készségesen fogadnak és eligazítanak. Másfelől gazdag a könyvállománya, a magyar is. Nem tudom megmondani, hogy a Tanszéké vagy a Maticáé gazdagabb-e. A régi könyvekből biztosan a Maticában van több. Köztudott, hogy a Matica Budapesten jött létre, és onnan került Újvidékre a régi könyvállomány, amelyet a XIX. században és a XX. század elején tudatosan gyarapítottak.

Annak, hogy a fiatalság – köztük a képzett szakemberek, napjaink és a jövő értelmisége – itthon maradjon, az előfeltétele a gazdasági lehetőség, a méltó életminőség szavatolása. Ezzel együtt a magyarságuk, a nemzeti identitásuk tudatos vállalása is. A Magyar Tanszéknek (és a könyvtárának) mint „a magyarságot építő és megőrző intézménynek” küldetése van/lenne e téren is.

– Olykor burkoltabban, de úgy gondolom, hogy Tanszékünk igyekezett megfelelni küldetésének.

Napjainkban a megváltozott körülmények miatt és főleg az elvándorlás csökkentése érdekében még hatékonyabban kellene tevékenykednie minden magyar intézményünknek. Nagyon fontos az is, milyen a légkör, a hangulat körülöttünk. Valamikor a könyvtár volt a lelke a Tanszéknek. Ott jöttünk össze, mint egy nagy család. Minden ünnepséget ott tartottunk, azokat is, amelyekre csendben emlékeztünk, és minden mást a karácsonnyal bezárólag. Március 15-ét nem lehetett úgy ünnepelni, mint manapság. Sokszor a diákjainknak, a tanárainknak az első útja a könyvtárba vezetett. El is terjedt, hogy a Tanszéken nem Rómába vezet minden út, hanem a könyvtárba. Itt mindenről tudtunk beszélgetni, egymásnak segíteni. Akkor mások voltak a lehetőségek. Most nem tudom, hogy van. Kívülről nehéz megítélni,

hogyan valósulnak meg az elgondolások. Elme-
gyek minden rendezvényre, ünnepségre, ha hív-
nak, de nagyon idegennek érzem magam, még
a régi diákjaim között is. Nem mindegy, mert –
ahogy mondtam – a családom mellett a Tanszék
volt a második otthonom, a mindenem.

Beszélgetésünk végén a lelkemnek kedves Babits-versből idézek, részben válaszul a kérdésre, részben elgondolkodtatásul: „...csak a Könyv kapcsol multat a jövőbe, / ivadék lelkeket egy nemzetté szöve. // Ki nélkül a nép csak feledkező falka, / emlékezet! áradj szerte a magyarba! / Jaj, nem elég minket kapcsolnod a Múltba: / jelent a jelenhez kell kötnöd újra! // Jelent a jelenel, testvért a testvérral / köss össze, Magyar Könyv, dús közös eszmékkal!” (Ritmus a könyvről)

Csáky S. Piroska munka közben

„Hogy az adott könyvek nyelvét nem ismerő egyén vezesse a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének könyvtárát, számomra elképzelhetetlen”